

Міністерство освіти і науки України
Сумський національний аграрний університет
Факультет агротехнологій та природокористування
Кафедра екології та ботаніки

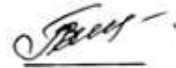
Робоча програма (силабус) освітнього компонента
ОК 6. БІОЛОГІЯ
(обов'язковий)

Реалізується в межах освітньої програми: **Екологія**
за спеціальністю: ***E2 – Екологія***

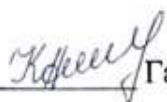
на першому рівні вищої освіти (бакалаврському)

Суми – 2025

Розробник: Людмила БОНДАРЄВА, к.б.н., доцент кафедри екології та ботаніки

Розглянуто, схвалено та затверджено на засіданні кафедри екології та ботаніки	Протокол № №23 від 16.06.2025	
	Завідувач кафедри (підпис)	Вікторія СКЛЯР (прізвище, ініціали)

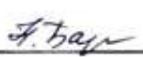
Погоджено:

Гарант освітньої програми Ганна КЛИМЕНКО

Декан факультету,
де реалізується освітня програма Ольга БАКУМЕНКО

Рецензія на робочу програму (додається) надана: Зубова Т.В.

 Скляр В.Т.

Методист відділу якості освіти,
ліцензування та акредитації (Тадіє Гарнік)

Зареєстровано в електронній базі: дата: 30.06. 2025 р.

Інформація про перегляд робочої програми (силабусу):

Навчальний рік, в якому вносяться зміни	Номер додатку до робочої програми з описом змін	Зміни розглянуто і схвалено		
		Дата та номер протоколу засідання кафедри	Завідувач кафедри	Гарант освітньої програми

1. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСВІТНІЙ КОМПОНЕНТ

1.	Назва ОК	Біологія				
2.	Факультет/кафедра	Агротехнологій та природокористування, кафедра екології та ботаніки				
3.	Статус ОК	Обов'язковий				
4.	Програма/Спеціальність (програми), складовою яких є ОК для (заповнюється для обов'язкових ОК)	перший рівень (бакалаврський) вищої освіти, освітня програма: Екологія, за спеціальністю: Е2 – Екологія				
5.	ОК може бути запропонований для (заповнюється для вибіркових ОК)	-				
6.	Семестр та тривалість вивчення	Дисципліна викладається протягом 1-го навчального року в 1-2-му семестрах				
7.	Кількість кредитів ЄКТС	10 кредитів (300 годин) – денна форма 10 кредитів (150 годин) – заочна форма				
8.	Загальний обсяг годин та їх розподіл (Денна/заочна)	Загальна	Контактна робота(заняття)			Самостійна робота
			Лекційні	Практичні /семінарські	Лабораторні	
	1 (о)/1 (о)	150/150	30/2	-	30/-	90/148
	2 (в)/-	150/-	30/-	-	30/-	90/-
9.	Мова навчання	українська				
10.	Викладач/Координатор освітнього компонента	Бондарєва Л.М.				
11.1	Контактна інформація	К.7 в, (корпус факультету ветеринарної медицини) https://agro.snau.edu.ua/kafedri/kafedra-ekologi%D1%97-ta-botaniki/sklad-kafedri/bondareva-lyudmila-mikola%D1%97vna/milabond77@gmail.com				
11.	Загальний опис освітнього компонента	ОК передбачає вивчення особливостей зовнішньої та внутрішньої будови живих організмів, їх різноманітності, класифікацію, виникнення в процесі еволюції та пристосування до умов навколишнього середовища.				
12.	Мета освітнього компонента	Метою вивчення освітнього компонента є формування знань про принципи функціонування і структуру біологічних систем, їх онто- і філогенез, взаємозв'язки між біологічними системами, оточуючим середовищем; оволодіння методологією наукового пізнання, вміння застосовувати одержані знання на практиці. Розвиток вміння до логічного мислення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків між будовою та функціями організму, особливостями умов існування та пристосуванням до них живих організмів. Формування наукового світогляду та бережливого ставлення до природи. Вдосконалення вміння формувати тексти, робити презентації та повідомлення для професійної аудиторії та широкого загалу.				
13.	Передумови вивчення ОК, зв'язок з іншими освітніми компонентами ОП	1. Освітній компонент базується на знаннях шкільного курсу біології, хімії, екології. 2. Освітній компонент є основою для всіх дисциплін циклу спеціальної (фахової) підготовки, оскільки включає матеріал про будову та функціонування живих організмів на різних рівнях їх організації.				

14.	Політика академічної доброчесності	У процесі вивчення дисципліни «Біологія», студенти мають дотримуватися правил академічної доброчесності, визначених «Положенням про організацію освітнього процесу в Сумському національному аграрному університеті» (https://drive.google.com/file/d/1THXbcZySe0C6UwlnG3Uy_V64uRngnbzk/view) та «Кодексом академічної етики Сумського національного аграрного університету» (https://drive.google.com/file/d/1aT-o1TmzZSEnW9NyaCF98_HgSCcrhARn/view). Очікується, що виконані студентами роботи будуть їх оригінальними (власними) дослідженнями або самостійно здійсненим аналізом та узагальненням. Відсутність посилань на використані джерела, фальсифікація джерел, списування та запозичення, втручання в процес виконання роботи інших студентів є прикладами можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату.
15.	Ключові слова	Живі організми, біорізноманіття, вегетативна та генеративна сфера рослин, будова та життєдіяльність тварин, класифікація, еволюція, вплив абіотичних та антропогенних факторів, онтогенез та філогенез, природоцентричний світогляд.
16.	Посилання на курс у системі Moodle	Теоретичний та практичний матеріал: https://cdn.snau.edu.ua/moodle/course/view.php?id=1038 Модульний контроль: https://cdn.snau.edu.ua/moodle/course/view.php?id=4087

2. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ПРОГРАМНИМИ РЕЗУЛЬТАТАМИ

Результати навчання за ОК: після закінчення вивчення освітнього компонента (дисципліни) студент буде здатен:	Програмні результати навчання, на досягнення яких спрямований ОК (номер згідно з нумерацією, наведеною в ОП)				Як оцінюється РНД
	ПРН02	ПРН03	ПРН06	ПРН14	
ДРН 1. Знання основних рівнів організації живої матерії, в т.ч. особливостей функціонування організмів на рівні популяцій як реальної форми існування живих організмів.		+			усне опитування: здійснюється перед та під час лабораторних робіт з метою контролю засвоєння теоретичних положень, необхідних для виконання практичних завдань;
ДРН 2. Вміння обґрунтовувати відносність пристосованості організмів до умов життя у певному середовищі. Вміння пояснювати закономірності поширення видів тварин і рослин у природі; значення поведінкових реакцій тварин та адаптацій рослин.			+		контрольна робота: передбачає письмову відповідь на поставлене теоретичне питання
ДРН 3. Використання комплексного підходу щодо аналізу особливостей будови, функціонування та пристосування до умов середовища живих організмів на всіх рівнях їх організації відповідно до основних екологічних законів. Використовувати ці компетентності з метою обґрунтування необхідності заходів, спрямованих на збереження ландшафтно-біологічного різноманіття та формування екологічної мережі	+				тестування: проводиться у формі експрес-контролю за тестовими завданнями, обраними випадковим чином з тестових завдань, укладених викладачем курсу, слугує для контролю за самостійною роботою студентів
ДРН 4. Здатність використовувати сучасні				+	контроль за веденням

інформаційні ресурси під час проведення біологічних та екологічних досліджень, а також представлення їх результатів. державною мовою як усно, так і письмово. Уміння доносити інформацію біологічного спрямування до професійної аудиторії та широкого загалу, робити презентації та повідомлення.					лабораторного зошити студентами: здійснюється під час та наприкінці лабораторних робіт і показує успішність виконання практичних завдань та документування результатів лабораторних робіт
--	--	--	--	--	---

3. ЗМІСТ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА (ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ)

Тема. Перелік питань, що будуть розглянуті в межах теми	Розподіл в межах загального бюджету часу				Рекомендована література ¹
	Аудиторна робота			Самост. робота	
	Лк	П.з / семін. з	Лаб. з.		
1 семестр					
1 Модуль					
Тема 1. Вступ. Визначення, об'єкти, методи біології. Розділи біології. Основні ознаки життя. Рівні організації живої матерії	2/2		2/-	5/8	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 2. Елементний склад організмів (неорганічні речовини). Класифікація хімічних елементів за вмістом в організмах. Наслідки недостатнього або надлишкового надходження в організм людини хімічних елементів (I, F, Fe, Ca, Pb). Роль води, солей та інших неорганічних сполук в організмі.	2/-		2/-	6/8	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 3: Елементний склад організмів (органічні речовини). Будова, властивості і функції органічних сполук: ліпідів, вуглеводів (моносахаридів, полісахаридів), амінокислот, білків, нуклеотидів, АТФ, нуклеїнових кислот. Рівні структурної організації білків і нуклеїнових кислот. Ферменти, їх будова, властивості та застосування у господарській діяльності людини. Біологічно активні речовини (вітаміни, гормони, нейрогормони, фітогормони, алкалоїди), їх біологічна роль.	2/-		2/-	6/8	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 4. Організація клітини. Клітинний цикл. Основні положення сучасної клітинної теорії. Мембрани, їхня структура, властивості та основні функції. Надмембранні комплекси (клітинна стінка, глікокалікс). Підмембранні комплекси (мікронитки, мікротрубочки). Цитоскелет, його функції. Цитоплазма та її компоненти. Одномембранні та двомембранні органели. Рибосоми, клітинний центр, ендоплазматична сітка, апарат Гольджі, лізосоми, вакуолі, мітохондрії, пластиди та їх типи. Автономія мітохондрій та хлоропластів у клітині. Будова та функції ядра. Каріотип. Типи організації клітин (прокаріотичний та еукаріотичний). Клітинний цикл.	2/-		2/-	6/8	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 5. Обмін речовин. Обмін речовин (метаболізм). Пластичний (асиміляція) та енергетичний (дисиміляція) обмін. Джерела енергії для організмів. Автотрофні (фототрофні, хемотрофні) і гетеротрофні організми. Аеробне та анаеробне дихання.	2/-		2/-	5/8	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 6: Пластичний обмін. Біосинтез білків та його етапи. Фотосинтез.	2/-		2/-	5/8	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 7. Неклітинні форми життя.	2/-		2/-	5/10	1-11, електронні

Поняття про віруси. Будова вірусів. Життєдіяльність та розмноження вірусів. Вірусні захворювання тварин, рослин та людини. Екологічна роль вірусів.					ресурси, методичні рекомендації
Тема 8. Бактерії. Будова бактерій. Життєдіяльність та розмноження бактеріальної клітини. Екологічна роль бактерій, Практичне значення бактерій. Бактеріальні захворювання тварин, рослин та людини	2/-		-/-	7/10	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
2 Модуль					
Тема 9. Тканини рослин. Вегетативні органи. Принципи організації тіла рослин. Тканини багатоклітинних рослин (твірна, покривна, основна, механічна, провідна) їх будова і функції. Вегетативні органи рослин (корінь; пагін: стебло, листок; зародковий пагін - брунька) їх будова і функції. Видозміни вегетативних органів рослин. Вегетативне розмноження рослин.	2/-		2/-	5/10	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 10: Генеративні органи рослин. Генеративні органи покритонасінних рослин (квітка, насінина, плід) їх будова і функції. Запилення та запліднення. Утворення насіння та плодів. Особливості будови насінини одно- та дводольних рослин.	2/-		2/-	5/10	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 11: Життєдіяльність рослинного організму. Функціонування рослинного організму як прояв основних ознак живої матерії. Обмін речовин та енергії. Спадковість та мінливість. Ріст і розвиток. Подразливість.	1/-		-/-	5/8	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 12: Розмноження рослин. Способи розмноження рослин. Розмноження рослин як прояв пристосування до середовища існування. Спосіб розмноження рослин як прояв стратегії життя видів.	1/-		2/-	5/8	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 13: Класифікація рослин. Життєві форми. Екологічні групи. Загальна характеристика царства Рослини. Принципи класифікації рослин. Життєві форми рослин та екологічні групи	2/-		2/-	5/10	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 14: Нижчі рослини. Загальна структура організації будови тіла Нижчих рослин. Пристосування водоростей до життя у водному середовищі. Характеристика основних відділів водоростей.	1/-		2/-	5/8	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 15: Вищі рослини. Передумови виникнення в процесі еволюції. Мохоподібні, Плауноподібні, Хвощеподібні, Папоротеподібні, Голонасінні, Покритонасінні.	1/-		2/-	5/8	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 16: Покритонасінні. Дводольні. Різноманітність (родини, представники) класу Дводольні. Види Червоної книги України класу Дводольні. Роль Дводольних рослин у формуванні фітоценозів та екосистем. Зелена книга України. Алгоритм застосування <i>Hard skills</i> (базових знань анатомії та морфології рослин) та <i>Soft skills</i> (уміння опрацьовувати інформацію із відкритих джерел) в процесі користування Червоною книгою України онлайн та базами даних видів рослин класу Дводольних.	2/-		2/-	5/9	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 17: Покритонасінні. Однодольні. Різноманітність (родини, представники) класу Однодольні. Види Червоної книги України класу Однодольні. Роль Однодольні рослин у формуванні фітоценозів та екосистем. Зелена книга України. Алгоритм застосування <i>Hard skills</i> (базових знань анатомії та морфології рослин) та <i>Soft skills</i> (уміння опрацьовувати інформацію із відкритих джерел) в	2/-		2/-	5/9	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації

процесі користування Червоною книгою України онлайн та базами даних видів рослин класу Дводольних.					
Усього годин за семестр	30/2		30/-	90/148	
2 семестр					
3 Модуль					
Тема 18: Гриби. Лишайники Систематичне положення. Особливості будови грибів. Життєдіяльність та екологічна роль грибів. Будова та функціонування лишайнику як комплексного організму. Ліхеноіндикація.	2/-		2/-	10/-	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 19: Будова та життєдіяльність тварин. Загальна характеристика царства Тварини. Принципи класифікації тварин. Значення тварин в екосистемах Принципи організації тіла тварин. Загальний будови організму тварин: симетрія тіла (двобічна, радіальна), покриви тіла, опорний апарат (зовнішній скелет, внутрішній скелет, гідроскелет), порожнина тіла (первинна, вторинна, змішана), органи та системи органів. Замкнена та незамкнена кровоносна системи, гемолімфа. Подразливість, рух, живлення, дихання, виділення, транспорт речовин, розмноження, ріст тварин. Регуляція функцій у багатоклітинних тварин. Типи розвитку тварин: прямий і непрямий (з повним і неповним перетворенням)	2/-		4/-	10/-	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 20: Розмноження тварин Форми розмноження організмів (нестатеве, статеве). Способи нестатевого розмноження одноклітинних (поділ, шизогонія, брунькування, спорутоутворення) і багатоклітинних організмів (вегетативне розмноження, спорутоутворення). Клон. Клонування організмів. Партогенез. Поліембріонія. Кон'югація. Будова та процеси формування статевих клітин. Запліднення та його форми. Різностатеві та гермафродитні організми.	2/-		2/-	10/-	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 21: Різноманітність тварин. Загальна характеристика підцарств: Одноклітинні, Багатоклітинні; типів: Кишковопорожнинні, Плоскі черви, Круглі черви, Кільчасті черви. Молюски, Членистоногі (класів: Ракоподібні, Павукоподібні, Комахи). Хордові — підтипи: Безчерепні (клас Головохордові), Хребетні (класи: Хрящові риби, Кісткові риби, Земноводні, Плазуни. Птахи, Ссавці -Першозвірі, Нижчі звірі (сумчасті).Вищі звірі (плацентарні)). Зникаючі види тварин в Україні.	4/-		8/-	15/-	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 22: Онтогенез і ріст. Онтогенез. Періоди індивідуального розвитку організмів рослин і тварин. Періодизація онтогенезу рослин. Зародковий (ембріональний) період розвитку, його етапи у тварин. Післязародковий (постембріональний) період розвитку, його типи і етапи у тварин і людини. Ріст його типи та регуляція. Регенерація. Життєвий цикл. Прості та складні життєві цикли. Чергування різних поколінь у життєвому циклі. Сезонні зміни у житті рослин і тварин.	2/-		4/-	10/-	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
4 Модуль					
Тема 23: Надорганізмові рівні життя. Визначення, характеристика популяцій Визначення, характеристика ценозів Визначення, характеристика біоценозів Визначення, характеристика біогеоценозів (природних та штучних) Біорізноманіття різних видів екосистем, способи дослідження, шляхи збереження.	2/-		2/-	9/-	1-11, електронні ресурси, методичні рекомендації
Тема 24: Теорії виникнення та еволюції живих	2/-		2/-	9/-	1-11, електронні

організмів. Гіпотези походження життя на Землі. Походження клітини. Виникнення багатоклітинності. Еволюція. Філогенез. Філогенетичний ряд. Еволюційна гіпотеза Ж.-Б. Ламарка. Основні положення еволюційного вчення Ч.Дарвіна. Біогенетичний закон Геккеля-Мюллера. Дивергенція та конвергенція, аналогічні та гомологічні органи, рудименти та атавізми, мімікрія та її види. Синтетична теорія еволюції. Мікроеволюція. Природний добір. Видоутворення. Макроеволюція.					ресурси, методичні рекомендації
Усього годин за семестр	30/-		30/-	90/-	
Разом за рік	60/2		60/-	180/148	

4. МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ

ДРН	Методи викладання (робота, що буде проведена викладачем <u>під час аудиторних занять, консультацій</u>)	Кільк. годин	Методи навчання (які види навчальної діяльності має виконати <u>студент самостійно</u>)	Кільк. годин
ДРН 1. Розуміння єдності органічного світу. Вміння аналізувати процеси ускладнення тваринного і рослинного світу в еволюційному аспекті.	Словесні методи: лекція з використанням мультимедійних презентацій пояснення Методи проблемного навчання: - • виклад з елементами проблемності • проблемний виклад під час діалогу • дослідницький метод	10	робота з навчальною і науковою літературою опрацювання додаткового матеріалу за відповідними темами	38/28
ДРН 2. Знання основних рівнів організації живої матерії, в т.ч. особливостей функціонування організмів на рівні популяцій як реальної форми існування живих організмів.	Словесні методи: • пояснення • бесіда • дискусія Методи спостереження: • методи ілюстрацій • методи демонстрацій	30	Практичні методи: - лабораторні роботи робота з навчальною і науковою літературою опрацювання додаткового матеріалу за відповідними темами	30/30
ДРН 3. Вміння обґрунтовувати відносність пристосованості організмів до умов життя у певному середовищі. Вміння пояснювати закономірності поширення видів тварин і рослин у природі; значення поведінкових реакцій тварин та адаптацій рослин.	Словесні методи: • лекція з використанням мультимедійних презентацій Методи спостереження: • методи ілюстрацій • методи демонстрацій • дослідницький метод	20/2	Практичні методи: - лабораторні роботи робота з навчальною і науковою літературою	38/30
ДРН 4. Використання комплексного підходу щодо аналізу особливостей будови, функціонування та пристосування до умов середовища живих організмів на всіх рівнях їх організації відповідно до основних екологічних законів.	Словесні методи: • Лекція з використанням мультимедійних презентацій • бесіда Методи проблемного навчання: - • виклад з елементами проблемності • дослідницький метод	20	Практичні методи: лабораторні роботи робота з навчальною і науковою літературою	30/30
ДРН 5. Здатність використовувати сучасні інформаційні ресурси під час проведення біологічних та екологічних досліджень, а також представлення їх результатів.	Словесні методи: • лекція • пояснення Методи спостереження: • методи ілюстрацій • методи демонстрацій	30	Практичні методи: - лабораторні роботи робота з навчальною і науковою літературою -	44/30
Всього		120/2		180/148

5. ОЦІНЮВАННЯ ЗА ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

5.1. Діагностичне оцінювання (зазначається за потреби)

5.2. Сумативне оцінювання

5.2.1. Для оцінювання очікуваних результатів навчання передбачено

1 семестр

№	Методи сумативного оцінювання	Бали / Вага у загальній оцінці	Дата складання
1.	Тестування: питання з множинним вибором (після вивчення тем 1-2)	15 балів / 15%	До кінця 5 тижня
2.	Модульний контроль Тестування: питання з множинним вибором	20 балів / 20%	До кінця 9 тижня
3.	Презентації, підготовлені у групах.	15 балів / 15%	До 11 тижня
4.	Письмові звіти з лабораторних робіт (лабораторні роботи 1-5)	30 балів / 30%	До кінця 14-го тижня
5.	Модульний контроль Підсумкове оцінювання. Тестування: питання з множинним вибором	20 балів / 20%	15-й тиждень

2 семестр

№	Методи сумативного оцінювання	Бали / Вага у загальній оцінці	Дата складання
1.	Тестування: питання з множинним вибором (після вивчення тем 8-10)	15 балів / 15%	До кінця 5 тижня
2.	Модульний контроль Тестування: питання з множинним вибором	10 балів / 20%	До кінця 9 тижня
3.	Презентації. Індивідуальні та групові.	15 балів / 15%	До 11 тижня
4.	Письмові звіти з лабораторних робіт (лабораторні роботи 6-10)	20 балів / 20%	До кінця 14-го тижня
5.	Модульний контроль Підсумкове оцінювання. Тестування: питання з множинним вибором	10 балів / 20%	15-й тиждень
6.	Екзамен	30 балів / 30%	В екзаменаційну сесію

5.2.2. Критерії оцінювання

1 семестр

Компонент ²	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно
Тестування: питання з множинним вибором	<7балів	7-9	10-13 балів	14-15 балів
	Вимоги щодо завдання не виконано	Більшість вимог виконано, але окремі питання не розкриті,	Виконано усі вимоги завдання, за окремим виключеннями	Виконано усі вимоги завдання, продемонстровано, вдумливість,
Модульний контроль Тестування: питання з множинним вибором	Незадовільно <10балів	Задовільно 10-13	Добре 14-17 балів	Відмінно 18-20 балів
	Залежить від кількості вірних відповідей на тест	Залежить від кількості вірних відповідей на тест	Залежить від кількості вірних відповідей на тест	Залежить від кількості вірних відповідей на тест
Презентація, доповідь	Незадовільно <7балів	Задовільно 7-9	Добре 10-13 балів	Відмінно 14-15 балів
	Відсутність змістовної доповіді, неправильність інформації	Презентація (доповідь) містить всі необхідні змістовні та структурні частини. Студент не володіє достатньо матеріалом, щоб пояснити всі наведені слайди.	Презентація (доповідь) містить всі необхідні змістовні та структурні частини. Студент володіє достатньо матеріалом, щоб пояснити всі наведені слайди.	Презентація (доповідь) містить всі необхідні змістовні та структурні частини. Студент вільно володіє матеріалом, щоб пояснити всі наведені слайди. Володіє додатковим матеріалом за темою.
Письмові звіти з лабораторних робіт	Незадовільно <10балів	Задовільно 10-13	Добре 14-17 балів	Відмінно 18-20 балів
	Нездатність представляти результати досліджень та інтерпретувати дані	Представляти результати досліджень у різний спосіб. Обробляти та інтерпретувати дані	Представляти результати досліджень у відповідному форматі. Знати методику проведення робіт. Ефективно обробляти та інтерпретувати дані	Представляти результати досліджень у спосіб, що є найбільш відповідним, використовуючи різні форми подання інформації. Вирішувати складні проблеми, використовуючи відповідні методи
Модульний контроль (тест множинного вибору) Підсумкове оцінювання.	Незадовільно <10балів	Задовільно 10-13	Добре 14-17 балів	Відмінно 18-20 балів
	Відсутність розуміння конкретних предметних теорій, парадигм, концепцій та принципів	Відтворювати знання на основі безпосередньо викладеного матеріалу в межах	Відтворювати знання, безпосередньо викладеного матеріалу в межах ОК із деякими доказами більш	Відтворювати знання, отримані поза межами безпосередньо викладеного матеріалу в межах ОК

		ОК	широкого дослідження	
2 семестр				
Компонент³	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно
Тестування: питання з множинним вибором	<7балів	7-9	10-13 балів	14-15 балів
	Вимоги щодо завдання не виконано	Більшість вимог виконано, але окремі питання не розкриті,	Виконано усі вимоги завдання, за окремим виключеннями	Виконано усі вимоги завдання, продемонстровано, креативність, вдумливість,
Модульний контроль Тестування: питання з множинним вибором	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно
	<3 балів	4-6 балів	7-8 балів	9-10 балів
	Залежить від кількості вірних відповідей на тест	Залежить від кількості вірних відповідей на тест	Залежить від кількості вірних відповідей на тест	Залежить від кількості вірних відповідей на тест
Презентація, доповідь	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно
	<7балів	7-9	10-13 балів	14-15 балів
	Відсутність змістовної доповіді, неправильність інформації	Презентація (доповідь) містить всі необхідні змістовні та структурні частини. Студент не володіє достатньо матеріалом, щоб пояснити всі наведені слайди.	Презентація (доповідь) містить всі необхідні змістовні та структурні частини. Студент володіє достатньо матеріалом, щоб пояснити всі наведені слайди.	Презентація (доповідь) містить всі необхідні змістовні та структурні частини. Студент вільно володіє матеріалом, щоб пояснити всі наведені слайди. Володіє додатковим матеріалом за темою.
Письмові звіти з лабораторних робіт	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно
	<10балів	10-13	14-17 балів	18-20 балів
	Нездатність представляти результати досліджень та інтерпретувати дані	Представляти результати досліджень у різний спосіб. Обробляти та інтерпретувати дані	Представляти результати досліджень у відповідному форматі. Знати методику проведення робіт. Ефективно обробляти та інтерпретувати дані	Представляти результати досліджень у спосіб, що є найбільш відповідним, використовуючи різні форми подання інформації. Вирішувати складні проблеми, використовуючи відповідні методи
Модульний контроль (тест множинного вибору) Підсумкове оцінювання.	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно
	<3 балів	4-6 балів	7-8 балів	9-10 балів
	Відсутність розуміння конкретних предметних теорій, парадигм, концепцій та принципів	Відтворювати знання на основі безпосередньо викладеного матеріалу в межах ОК	Відтворювати знання, безпосередньо викладеного матеріалу в межах ОК із деякими доказами більш широкого дослідження	Відтворювати знання, отримані поза межами безпосередньо викладеного матеріалу в межах ОК
Екзамен	Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно
	<15балів	15-19	20-25 балів	26-30 балів
	Відсутність розуміння конкретних предметних теорій, парадигм, концепцій та принципів	Деяке розуміння конкретних предметних теорій, парадигм, концепцій та принципів. Відтворювати знання на основі безпосередньо викладеного матеріалу в межах ОК	Розуміння специфічних теорій, парадигм, концепцій та принципів, а також розуміння більш спеціалізованих областей. Відтворювати знання, безпосередньо викладеного матеріалу в межах ОК із деякими доказами більш широкого дослідження	Глибоке розуміння специфічних теорій, парадигм, концепцій та принципів, а також глибоке розуміння більш спеціалізованих областей. Відтворювати знання, отримані поза межами безпосередньо викладеного матеріалу в межах ОК. Вміння шукати, аналізувати, синтезувати, узагальнювати та критично оцінювати інформації

5.3. Формативне оцінювання:

Для оцінювання поточного прогресу у навчанні та розуміння напрямів подальшого удосконалення передбачено

№	Елементи формативного оцінювання	Дата
1	Усний зворотний зв'язок від викладача під час виконання лабораторної роботи	Впродовж семестру
2	Групові виконання завдань. Обговорення.	5-й тиждень
3	Усні відповіді на окремі питання під час проведення лекцій та практичних робіт	Впродовж семестру
4	Аналіз презентацій. Обговорення	12-й тиждень

ПЕРЕЗАРАХУВАННЯ ТА ВИЗНАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ: перерахування та визнання результатів навчання з дисципліни «Біологія» або окремого її елемента відбувається відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в Сумському національному аграрному університеті ([https:// drive.google.com/file/d/1THXbcZySe0C6UwlnG3Uy_V64uRngnbzk/view](https://drive.google.com/file/d/1THXbcZySe0C6UwlnG3Uy_V64uRngnbzk/view)) та «Положення про порядок визнання результатів, здобутих шляхом неформальної та /або інформальної освіти» (<https://drive.google.com/file/d/1cUvzkDYn9cbJEaZKQvU5sOtxyBvB3ZTR/view>)

5.4. Розподіл балів, які отримують здобувачі під час вивчення ОК

Осінній семестр

Поточне тестування та самостійна робота						Разом за модулі	Сума*
Модуль 1 – 50 балів		Модуль 2 – 50 балів					
T1 – T8	T9-T10	T11 – T12	T13	T14-T15	T16-T17	100	100
50	10	10	10	10	10		

Весняний семестр

Поточне тестування та самостійна робота						Разом за модулі	Підсумковий тест-іспит	Сума
Модуль 3 – 35 балів				Модуль 4 – 35 балів				
T18-T19	T19-T20	T21	T 22	T23	T24-T25	70	30	100
5	5	25	5	5	30			

Розподіл балів системи ЄКТС за результатами навчання і семестрової (підсумкової) атестації у формі екзамену: до 70 балів – за результатами модульного контролю упродовж семестру; у т.ч. до 20 балів – за виконання самостійної роботи; до 30 балів – за результатами семестрової (підсумкової) атестації.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Шкала оцінювання: національна та ECTS			
Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

6. НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ (ЛІТЕРАТУРА)

Основні джерела

1. Кваша В. Еволюційне вчення. Лабораторний практикум / В. Кваша. – Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2004. – 68 с.
2. Кваша В. Зоологія: навчальний посібник / Кваша В., Пилявський Б., Подобівський С. – Тернопіль : Мандрівець, 2005. – 136 с.

3. Меженська Л.О., Меженський В.М. Систематика покритонасінних деревних рослин України : навчальний посібник. - Київ : Ліра-К, 2021. - 822 с.
4. Меженський В.М. Меженська Л.О. Сучасна систематика квіткових рослин. Ч. 1 : навчальний посібник - Київ : Ліра-К, 2020.
Меженський В.М. Меженська Л.О. Сучасна систематика квіткових рослин. Ч. 2 : навчальний посібник - Київ : Ліра-К, 2020. - 557 с.
5. Меженський В.М. Меженська Л.О. Сучасна систематика квіткових рослин. Ч. 3 : навчальний посібник - Київ : Ліра-К, 2020. - 811 с.
6. Мельниченко Н. В. Курс лекцій та практикум з анатомії і морфології рослин : посібник для студ. ВНЗ. – К. : Фітосоціо-центр, 2001. –160 с.
7. Мусієнко М.М. Екологія рослин : навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / М. М. Мусієнко. – К. : Либідь, 2006. – 432 с.
8. Неведомська Є.О. Зоологія : навч. посібн. / Є. О. Неведомська, І. М. Маруненко, І. Д. Омері. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 290 с.
9. Нечитайло В. А. Ботаніка. Вищі рослини : підручник / В. А. Нечитайло, Л. Ф. Кучерява. – К. : Фітосоціоцентр, 2000. – 432 с.
10. Перфільєва Л. П. Ботаніка. Лабораторні роботи: навч. посібник / Л. П. Перфільєва, М. В. Перфільєва. – К. : ЦУЛ, 2008. – 208 с.
11. Пилявський Б. Р. Лабораторний практикум із зоології хребетних (анатомія морфологія) : навчальний посібник / Б. Р. Пилявський. – Тернопіль : Джура, 2004. – 92 с.
12. Якубенко Б.Є., І.М. Алейніков, С.І. Шабарова, С.П. Машковська Ботаніка. Підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. – 436 с.

Інші джерела

1. Berg L.R. Introductory botany: Plants, people, and the environment. 2nd edition, Thompson Brooks/Cole, 2008. Simpson M. G. Plant Systematics. 3rd Edition, Academic Press, 2019.
2. Bondarieva, L., Skliar, V., Bondariev, M., Roshchupkin, A., Butenko, S., Antal, T. ... Prokofiev, D. (2024). Ecological Monitoring of Medicinal Plants Populations under Different Ecological-Cenotic and Anthropogenic Environmental Conditions. *Ecological Engineering & Environmental Technology*, 25(8), 285-296.
3. Zhatova, H., Trotsenko V., Trotsenko, N., Radchenko M., Butenko, A., Bondarieva, L., Zubtsova, I. (2025). Quinoa microbiota and its importance for sustainable crop production. *Modern Phytomorphology*. 19, 178-182. <https://doi.org/10.5281/zenodo.200121>
4. Skliar V., Kyrylchuk K., Tykhonova O., Bondarieva L., Zhatova, H., Klymenko A., Bashtovyi M., Zubtsova I. (2020). Ontogenetic structure of populations of forest-forming species of the Left-Bank Polissia of Ukraine. *Baltic Forestry*, 26(1). DOI: <https://doi.org/10.46490/BF441>
5. I.M. Kovalenko, G.O. Klymenko, S.D. Melnychuk, Iu.L. Skliar, O.S. Melnyk, K.S. Kyrylchuk, L.M. Bondarieva, I.V. Zubtsova, R.A. Yaroshchuk, S.V. Zherdetska. Potential adaptation of Ginkgo biloba – comparative analysis of plants from China and Ukraine. *Ukrainian Journal of Ecology*, 2021, 11(1) , 329-337. DOI: 10.15421/2020_301
6. D.V. Litvinov , A.O. Butenko, V.I. Onychko , T.O. Onychko, L.V. Malynka, I.M. Masyk, L.M. Bondarieva, O.L. Ihnatieva. Parameters of biological circulation of phytomass and nutritional elements in crop rotations *Ukrainian Journal of Ecology*. 9 (3). С. 92–98.
7. Bondarieva L., Zhatova H. 2020, Ontogenetic structure of cereal populations under the influence of grazing and mowing on floodplain meadows in Forest-Steppe zone of Ukraine. *AgroLife Scientific Journal*, Volume 9, № 2, 71-76.
8. Скляр В. Г., Л. М. Бондарєва, К. С. Кирильчук, О. М.Ємець, М. Г.Баштовий Біорізноманіття балкової системи поблизу с. Терешківка Сумського району як перспективної природоохоронної території. *Вісник Сумського НАУ. Серія «Агрономія і біологія»*, 2(44), 2021. – С. 42–50.
9. Жатова Г.О. Вплив видів лікарських рослин на структуру мікробіоти ризосфери/ Г.О. Жатова, Я.В. Коплик, Л.М. Бондарєва// *Вісник СНАУ, серія «Агрономія»*, №1(37) – Суми, 2019. – С.25-31.

10. Бондарева, Л. М., Скляр В.Г., Бондарев М.А. Динаміка вегетативної та генеративної сфери популяцій звіробою звичайного. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Агрономія і біологія. Випуск 2 (52), 2023, с.3-8.* DOI <https://doi.org/10.32782/agrobio.2023.2.1>
11. Шмальгаузен І.І. Фактори еволюції (теорія стабілізуючого добору). – Л.: Наука, 1998. – 452 с.

Інформаційні ресурси

7. Global Biodiversity Information Facility (GBIF) <https://www.gbif.org>
8. Global Index of Vegetation-Plot Databases (GIVD) <http://www.givd.info/>
9. National Biodiversity Information Network <http://ukrbn.com>
10. Open data about biodiversity <https://www.inaturalist.org>
11. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України <https://mepr.gov.ua/>
12. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського <http://www.nbuv.gov.ua/>
13. Природо-заповідний фонд України <https://pzf.land.kiev.ua/pzf-obl-18.html>
14. Природно-заповідний фонд Сумської області : атлас-довідник <https://repo.snau.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7849>

Методичне забезпечення

1. Бондарєва Л.М., Бондарев М.А. Біологія. Загальна біологія. Курс лекцій для студентів 1 курсу спеціальностей: *E2 – Екологія, G21 - Біотехнології та біоінженерія* денної та заочної форм навчання освітнього ступеня «Бакалавр». Суми: Сумський національний аграрний університет, 2025. 129 с. (Протокол № 10 від 14.04.2025 року)
2. Бондарєва Л.М., Бондарев М.А. Біологія. Загальна біологія. Частина 1. Методичні вказівки для проведення лабораторно-практичних занять для студентів 1 курсу спеціальностей: *E2 – Екологія, G21 - Біотехнології та біоінженерія* денної та заочної форм навчання освітнього ступеня «Бакалавр». Суми: Сумський національний аграрний університет, 2025. 63 с. (Протокол № 10 від 14.04.2025 року)
3. Бондарєва Л.М., Бондарев М.А. Біологія. Загальна біологія. Частина 2. Методичні вказівки для проведення лабораторно-практичних занять для студентів 1 курсу спеціальностей: *E2 – Екологія, G21 - Біотехнології та біоінженерія* денної та заочної форм навчання освітнього ступеня «Бакалавр». Суми: Сумський національний аграрний університет, 2025. 69 с. (Протокол № 10 від 14.04.2025 року)
4. Бондарєва Л.М., Бондарев М.А. Біологія. Загальна біологія. Методичні вказівки для організації самостійної роботи студентів 1 курсу спеціальностей *E2 – Екологія, G21 - Біотехнології та біоінженерія* денної та заочної форми навчання освітнього ступеня «Бакалавр». – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2025. – 98 с. (Протокол № 10 від 14.04.2025 року)
5. Бондарєва Л.М. Біологія. Методичні вказівки для проведення лабораторно-практичних занять (Частина 1) для студентів 1 курсу спеціальностей: *101- Екологія, 242 «Туризм»* денної та заочної форми навчання освітнього ступеня «Бакалавр» – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2020. – 68 с. *Рекомендовано до видання навчально-методичною радою факультету агротехнологій та природокористування, протокол № 8 від 20.05.2020 року*
6. Бондарєва Л.М. Біологія. Методичні вказівки для проведення лабораторно-практичних занять (Частина 2) для студентів 1 курсу спеціальностей: *101- Екологія, 242 «Туризм»* денної та заочної форми навчання освітнього ступеня «Бакалавр» – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2020. – 71 с. *Рекомендовано до видання навчально-методичною радою факультету агротехнологій та природокористування, протокол № 8 від 20.05.2020 року*
7. Бондарєва Л.М. Біологія. Методичні вказівки для організації самостійної роботи студентів 1 курсу спеціальностей: *101- Екологія, 242 Туризм* денної та заочної форми навчання освітнього ступеня «Бакалавр». – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2020. – 105 с. *Рекомендовано до видання навчально-методичною радою факультету агротехнологій та природокористування, протокол № 8 від 20.05.2020 року*
8. Бондарєва Л.М. Біологія. Курс лекцій для студентів 1 курсу спеціальностей *101- Екологія, 242 Туризм* денної та заочної форми навчання освітнього ступеня «Бакалавр» – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2020. – 143с. *Рекомендовано до видання навчально-методичною радою факультету агротехнологій та природокористування, протокол № 8 від 20.05.2020 року*
9. Бондарєва Л.М. Ботаніка. Методичні рекомендації для проведення навчальної практики для студентів 1 курсу спеціальностей: 201 Агрономія, 205 Лісове господарство, 206 Садово-паркове господарство, 202 Захист і карантин рослин денної форми навчання освітнього ступеня «Бакалавр» –

- Суми: Сумський національний аграрний університет, 2019. – 20 с. Рекомендовано до видання навчально-методичною радою факультету агротехнологій та природокористування. Протокол № 2 від 28.10.2019 року
10. Бондарева Л.М. Біологія. Методичні рекомендації для проведення навчальної практики для студентів 1 курсу спеціальностей: 101 «Екологія», 242 «Туризм» денної форми навчання освітнього ступеня «Бакалавр» – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2019. – 13 с. Рекомендовано до видання навчально-методичною радою факультету агротехнологій та природокористування. Протокол № 2 від 28.10.2019 року.
 11. Бондарева Л.М. Біологія. Методичний посібник для проведення практичних робіт змістовного модуля «Тварини». Для студентів 1 курсу напряму підготовки 6.040106 – «Екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування» денної форми навчання. – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2014. – 70 с.
 12. Бондарева Л.М. Ботаніка: електронний курс мультимедійних лекцій за темою: «Цитологія та гістологія рослин» – Суми: Сумський національний аграрний університет, 2011
 13. Бондарева Л.М. Ботаніка. Ботаніка з основами екології. Конспект лекцій для студентів 1 курсу спеціальностей: 201 Агрономія, 202 Захист і карантин рослин, 205 Лісове господарство, 206 Садово-паркове господарство денної та заочної форми навчання освітнього ступеня «Бакалавр». Суми: Сумський національний аграрний університет, 2024. 82 с.
 14. Бондарева Л.М. Ботаніка. Ботаніка з основами екології. Методичні вказівки для проведення лабораторно-практичних занять для студентів 1 курсу спеціальностей: 201 Агрономія, 202 Захист і карантин рослин, 205 Лісове господарство, 206 Садово-паркове господарство денної та заочної форми навчання освітнього ступеня «Бакалавр». Суми: Сумський національний аграрний університет, 2018. 103 с.
 15. Бондарева Л.М. Ботаніка з основами екології. Методичні вказівки для організації самостійної роботи для студентів 1 курсу спеціальностей: 201 Агрономія, 202 Захист і карантин рослин, 205 Лісове господарство, 206 Садово-паркове господарство денної та заочної форми навчання освітнього ступеня «Бакалавр». Суми: Сумський національний аграрний університет, 2024. – 31 с.
 16. Бондарева Л.М., Кирильчук К.С. Термінологічний словник з ботаніки, 2007. – 21 с.
 17. Бондарева Л.М., Жатова Г.О., Скляр В.Г., Тихонова О.М. Методичні вказівки для практичних робіт з екології для студентів технологічних спеціальностей. Частина 2. «Біосфера. Антропогенна деградація», 2010. 24 с.
 18. Злобін Ю.А., Скляр В.Г., Бондарева Л.М. Фізіологія життєдіяльності рослин. Навчальний посібник для студентів денної та заочної форми освіти спеціальностей: 7.130104 – агрономія, 7.130102 – захист рослин, 6.090103 – лісове та садово-паркове господарство – Суми, 2009. – 82с.
 19. Коваленко І.М., Жатова Г.О. Робочий зошит із систематики рослин, 2006 – 25 с.

Програмне забезпечення

Навчальна платформа Moodle, Excel, Текстовий редактор Word, Microsoft Office Power Point, Classroom Management Tools & Resources – Google.

**РЕЦЕНЗІЯ НА РОБОЧУ ПРОГРАМУ (СИЛАБУС)
БІОЛОГІЯ**

Параметр, за яким оцінюється робоча програма (силабус) освітнього компонента гарантом або членом проєктної групи	Так	Ні	Коментар
Результати навчання за освітнім компонентом (ДРН) відповідають НРК	+		
Результати навчання за освітнім компонентом (ДРН) відповідають передбаченим ПРН (для обов'язкових ОК)	+		
Результати навчання за освітнім компонентом дають можливість виміряти та оцінити рівень їх досягнення	+		

Член проєктної групи ОП «Екологія»

Васек

(підпис)

Сктер В.Т.

(підп.)

Параметр, за яким оцінюється робоча програма (силабус) освітнього компонента викладачем відповідної кафедри	Так	Ні	Коментар
Загальна інформація про освітній компонент є достатньою	+		
Результати навчання за освітнім компонентом (ДРН) відповідають НРК	+		
Результати навчання за освітнім компонентом (ДРН) дають можливість виміряти та оцінити рівень їх досягнення	+		
Результати навчання (ДРН) стосуються компетентностей студентів, а не змісту дисципліни (містять знання, уміння, навички, а не теми навчальної	+		
Зміст ОК сформовано відповідно до структурно-логічної схеми	+		
Навчальна активність (методи викладання та навчання) дає змогу студентам досягти очікуваних результатів навчання (ДРН)	+		
Освітній компонент передбачає навчання через дослідження, що є доцільним та достатнім для відповідного рівня вищої освіти	+		
Стратегія оцінювання в межах освітнього компонента відповідає політиці Університету/факультету	+		
Передбачені методи оцінювання дозволяють оцінити ступінь досягнення результатів навчання за освітнім компонентом	+		
Навантаження студентів є адекватним обсягу освітнього компонента	+		
Рекомендовані навчальні ресурси є достатніми для досягнення результатів навчання (ДРН)	+		
Література є актуальною	+		
Перелік навчальних ресурсів містить необхідні для досягнення ДРН програмні продукти	+		

Рецензент (викладач кафедри екології та ботаніки)

Васек

(підпис)

Зубово Т.В.

(підп.)